אור הצפון — טעמן של ברכות

טעמן של ברכות"האדם לא נברא אלא להתענג על ה'" (מסלת ישרים א). תענוג זה לא רק על עולם הבא נאמר אלא גם על העולם הזה. מוקף הוא האדם עונג ועידון בלי גבול ובלי תכלית. כל העולם כולו הוא מקור של עונג ונועם. כל פרט ופרט של המציאות, כל תנועה ותנועה של הבריאה, כל חויותיו של האדם בדרגות התפתחותו, כל צעד וצעד בדרך השתלמותו, כל זה מחולל ומוליד כביר של אלפי תענוגים הנאה ושמחה לאין שיעור. רק ההרגל שבא מתוך קביעות ותמידיות הוא המקהה את הרגשת הנועם, הוא המחליש ופוגם את התענוג.

יש והאדם רואה בעיניו את הדר הטבע ושלל צבעיו המרהיבים את העין, שומע הוא את שירת היקום, חש הוא כל הד קול, מרגיש הוא איך שהוא מתאחד ומתקשר לחיים הסובבים אותו, ובכל זאת אין זה מעורר בו את השמחה הגדולה, את התענוג וההנאה בלי מצרים שאפשר להרגיש בזה, יען כי מורגל הוא בזה לראות ולשמוע תמיד את אותן המראות והחויות, ולכן אין בו החוש לעורר את השמחה הפנימית.

חסד גדול עשה הקדוש ברוך הוא עם האדם והשלימו בחושיו מיום היולדו ומעולם לא הרגיש צער חסרונם, ולכן אינו מרגיש גם את ההנאה מחסדי ה' אלו.

כדי להוציא את האדם מהרגלו, כדי לחדש את חושי הרגשתו שיחוש וירגיש את נועם הבריאה וחסדי ה' הממלאים כל חללא דעלמא, קבעו לנו חז"ל סדרן של ברכות.

"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", זו ההכרה כאילו כל הבריאה כולה זה עתה נבראה מחדש, כאילו האדם רק עכשיו נולד, כאילו עוד לפני רגע היה העולם תוהו ובוהו, והאדם כגוף בלי נשמה, כעור בל יראה אור וכחרש לא ישמע, בלי דעת והכרה, בלי שכל להבין. רק לפתע פתאום נגה עליו אור ה' ויוציאהו למרחב, הוציאהו לאור עולם, הפיח בו רוח חיים, פיתח בו חושים לראות ולשמוע ולהרגיש, הכניס בו שכל מבין ורוח משכלת, פתח זרעותיו ויחלץ עצמותיו לקראת החיים.

הכרה עמוקה זו, כמה עונג ושמחה, כמה אוצרות של הנאה ועידון מקופלים בה - וזאת ילמדונו הברכות. "המחזיר נשמות לפגרים מתים"; "מתיר אסורים"; "פוקח עורים"; "זוקף כפופים", כל ברכה וברכה כשהיא נאמרת מתוך כוונה והתבוננות עמוקה, כמה מרנינה היא ומהנה את האדם בהרגישו בחוש כוחות חדשים וחיים חדשים כאילו זה עכשיו יצא לאויר העולם.

אולם הכרה זו גם היא איננה עוד הכל. משנה עונג ושמחה כפולה ומכופלת ירגיש האדם בהסתכלות עמוקה בהתפתחות שכלו בפרט ויחרש בקרבו רגשי העונג מפרטיות עלייתו ממדרגה למדרגה, מתינוק דחד יומא שהוא בבחינת שוטה אינו מרגיש כלום, עד מדרגת האדם הגדול שעלה במעלות העליונות של החכמה. התפתחות השכל היא המקור היותר גדול והמהוללת הכבירה ביותר של תענוג ושמחה לאין סוף.

כל איש העוסק בתורה ומתענין בלימודה יודע ומרגיש כמה גדולה ההנאה כשהוא שומע דבר חידוש בלימוד התורה, ומה גם כשעולה בידו לחדש בעצמו איזה חידוש בהבנתה. גילויי שכל היותר קטנים מענגים הם את נפש האדם וגורמים לו תענוג גדול. מה גדול ששון לבם של ההורים כששומעים את ילדיהם מתחילים לפטפט אף הברות קטועות. משנה עונג הם מתענגים כשהם עולים עוד מדרגה וכבר יודעים לחבר את ההברות עד כדי מלה שלימה: "אבא", "אמא". עונג יותר גדול הם מתענגים כששכלם מתפתח עוד, וכבר מבינים את צורת האותיות

וקוראים "אלף" "בית" וכן כהנה אלפי אלפים ורבוא רבבות מדרגות לאדם, זו אחר זו, מדי עלותו בסולם ההתפתחות לאט לאט, ממדרגה למדרגה, עד היותו לאיש גדול וחכם, כל התפתחות קטנה תגרום שמחה חדשה.

אולם מכמן שההרגל שולט בכל, ומתיש תמיד את כח הרגשת העונג של ההתפתחות המושגת, על כן ישכח האדם את התענוג והשמחה שבכל ההתפתחות הארוכה שעברו עליו ואשר כבר נתרגל בהם, ואין לו בעולמו רק את השינויים הקלים והפסיעות הקטנות אשר עוד טרם הספיק כח הרגשתם להיחלש ולהתקהות.

אילו עמד טעם הרגשת העונג של ההתפתחות התמידית בעין, ריחו לא היה נמר וטעמו לא היה פג על ידי ההרגל, כי אז היה מרגיש האדם את טעם כל ההנאות והתענוגים של כל מדרגות ההתפתחות ביחד, וגם ברגע האחרון של יום מותו היה מרגיש את הנאת ההתפתחות הראשונה בהיותו תינוק בר חד יומא, דהרי זה כאילו בפעם אחת התחיל לפטפט הברות קטועות, ובעוד רגע הוא מדבר, וכבר התחיל ללמוד "אלף בית" ותיכף מקרא, משנה, גמרא, ומיד הבין ללמוד בעצמו בלי עזרת מורה, ומיד לחדש חידושים, והיה בקי בש"ס בבלי וירושלמי ונעשה לגדול בישראל, וכן הלאה והלאה, וכל שמחת ההתפתחות שבאה לו לאדם זה לאט לאט, מדרגה אחרי מדרגה, היתה לפניו כאילו היו באות כל השמחות וההנאות כולן פתאום, ונצברו כולן יחד, מה גדולה היתה הנאת החיים של כל אדם ומה רב היה עינוגו התמידי אחרי הרגשה מקפת כזאת...

והנה תחית ההרגשות העמוקות האלו, היא על ידי סדר הברכות שקבעו לנו חז"ל. מתוך סדרן של ברכות יוצא לנו חידוש ההרגשות בכל ההכרות השונות. אותו האדם הגדול העומד על מרום פסגת המדרגות היותר עליונות בהכרת החכמה והוא משבח ואומר שירה על ההוד והנועם שבגילוי שכיגה ונתינת התורה בברכת "המלמד תורה לעמו ישראל", אותו האדם עצמו אינו מסיח דעתו מלהרגיש הרגשה עמוקה וחדשה גם בהכרה היותר נמוכה וזעירה, ובין המון ההרגשות לאלפי אלפים ורבוא רבבות שהוא יודע ומרגיש בכל עת ובכל רגע, אינו שוכח מלהביע את שמחת לבו וחדות נפשו גם על ההכרה מעין הבנת ה"שכוי להבדיל בין יום ובין לילה", ומרוב עונג והנאה הוא מביע את תודתו וברכתו להבורא אשר נתן לו הכרה זו. אולם בכל האמור עוד טרם נגמר מילוי ההנאה ומידת העונג שאנו מקבלים על ידי סדר הברכות. עוד רב טוב צפון בו, ועוד נועם גדול נכון לאדם המתבונן בו ומכוון בו כוונה הוגנת.

יודעים אנו, שכל דבר המענג אותנו בהשגתו, אין לנו להביט רק לעצם השגת הדבר, כי אם גם על האופן שהוא מושט לפנינו. מאכל טוב כשהוא מושט על ידי ידים מגואלות, לא ינעם לנו כלחם ומלח המושטים לנו על ידי שר וגדול, ומה גם אם האדם היותר חשוב יטריח עצמו להלבישנו ולהנעילנו ולרחצנו, ובכבודו בעצמו יושיט לנו כל צרכינו. ומה תגדל ההנאה ומה ירבה העונג כשאנו מעלים על לבנו בסדר הברכות שמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, הוא "אוזר ישראל בגבורה"; "עוטר ישראל בתפארה", ומטפל עמו כמו האב בבנו יחידו, נושאו על זרועותיו וממלא כל חפציו. והרי מבלעדי הקדוש ברוך הוא אין לו לאדם כח לעשות כלום, ורק הוא, כביכול, מלביש אותו ומפשיטו, מכניס ומוציא" מאכיל ומשקה את כל אחד ואחד, ומה גדול הוא העונג ביודענו ובהרגישנו את כל אלה.

באופן כזה הכרת מלכות שמים, איננה עול ומס שחפץ הקדוש ברוך הוא להטיל על האדם כי אם - דרישה של התבוננות והסתכלות בחסדי ה' וטובו הממלאים את כל חללא דעלמא, למען יהנה מידיעת אושרו ויתענג מחסדי ה' הסובבים אותו, ומה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליהנות ולהתענג מטוב ה' וחסדו כל הימים, והיה הנאתכם עבודתכם ותענוגיכם מם שלכם, וההכרה וההרגש בטוב חסדי ה' ברוב עומקם ורחבם - תשלום החסד.